

บทที่ 4

การศึกษาข้อมูล และการสำรวจอาคารกรณีศึกษา

4.1 ประวัติและความเป็นมาของอาคารกรณีศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้แห่งชาติ โดยทำการสำรวจ ถ่ายภาพ สังเกต และสืบค้นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาอาคารกรณีศึกษาทั้งสองแห่ง สามารถวิเคราะห์ออกมาได้มีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 อาคารพิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (อาคารกรมโยธาธิการเดิม)

ที่ตั้ง	เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ระหว่างถนนหลานหลวงกับถนนดำรงรักษ์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร		
อาณาเขต	ทิศเหนือ	จรด	ถนนหลานหลวง
	ทิศใต้	จรด	ถนนดำรงรักษ์ และคลองมหานาค
	ทิศตะวันออก	จรด	อาคารสำนักงานการบินไทย
	ทิศตะวันตก	จรด	ถนนราชดำเนินกลาง
พื้นที่	ประมาณ 1,008 ตารางวา		
อายุสมัย	เริ่มก่อสร้าง พ.ศ. 2449 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ. 2455 ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6		
ปัจจุบัน	อาคารพิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว		

1. ประวัติความเป็นมา

ภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป เมื่อ พ.ศ. 2440 ได้ทรงชักชวนให้เจ้าของห้างชาวยุโรปมาดำเนินการเปิดสาขายังเมืองไทย สำหรับห้าง ยอนแซมสันแอนด์ซัน เป็นสาขาของ Messers, Sampson & Son เป็นห้างใหญ่ที่มีชื่อเสียงในย่าน

บอนด์สตรีท ประเทศอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชักชวนให้มาเปิดสาขาที่ กรุงเทพมหานคร โดยตกลงจะก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ เพื่อใช้เป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ให้ ต่อมาอีก 9 ปี โปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารหลังนี้เป็นกรณีพิเศษ จากบทความที่กล่าวถึงห้างยอนแซมสันแอนด์ซัน ว่า

“ห้างยอนแซมสันแอนด์ซัน เป็นสาขาของ Messers, Sampson & Son ซึ่งเป็นห้างที่มีชื่อเสียงในย่านบอนด์สตรีท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้เปิดสาขาที่กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ มีข้อตกลงจะก่อสร้างขนาดใหญ่เพื่อเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ให้ หลังจาก 9 ปี พระองค์ทำตามที่ได้ตกลงได้ก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ให้ และห้างนี้ไม่ทำให้เกิดหวัง มีความเอาใจใส่เป็นธุระจัดการ ห้างยังได้รับการว่าจ้างอุปการะอุดหนุนจากพระองค์โดยตลอด เป็นช่างตัดเสื้อสำนักพระราชวังให้กับผู้ชาย และผู้หญิงด้วยฝีมือประณีต ตัดรองเท้า ห้างยังมีความเชี่ยวชาญเรื่องอานม้า และมีความสามารถพิเศษทำอานม้า ได้สั่งหนังเป็นสต็อกใหญ่เป็นหนังอย่างดี มีคุณภาพจากอังกฤษที่มียี่ห้อชั้นนำ และเป็นที่นิยมของชนชั้นสูงของอังกฤษ ภายหลังได้เป็นเอเยนต์ของ Messers, Maple & Co., Ltd สำหรับ Messers, Maple & Co., London ที่มีชื่อเสียงมากในด้านการจัดการจัดหาเครื่องแต่งกาย เครื่องเรือนให้กับสำนักพระราชวังของอังกฤษ ”

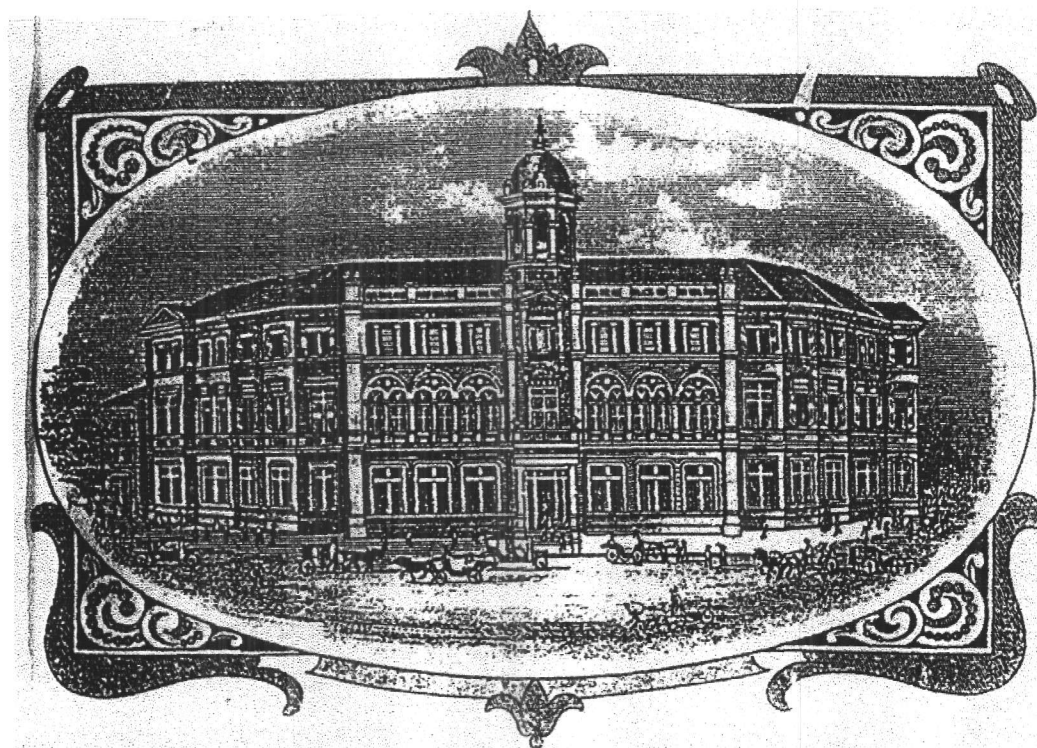
พ.ศ. 2441 ห้างยอนแซมสันแอนด์ซัน ได้เริ่มดำเนินการตั้งสาขาที่กรุงเทพมหานคร เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 116 ทางห้าง ฯ ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลนำตัวอย่างผ้าทูลเกล้า ฯ ถวายทอดพระเนตร คาดว่าระยะแรกคงเช่าอยู่ห้องแถว ถนนพระสุเมรุ จำนวน 19 ห้อง นอกจากเป็นช่างตัดฉลองพระองค์ประจำราชสำนักแล้ว ตัดฉลองพระบาท รวมทั้งทำอานม้าด้วยเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2442 แซมสัน เฟรดเดอริก (Sampson, Frederick) ได้ทำและนำฟอร์มเต็มยศ และเครื่องยศเพื่อขอพระราชทานเข้ามาลองพระองค์ ต่อมา พ.ศ. 2449 ได้เริ่มก่อสร้างอาคารหลังนี้ โดยกรมพระคลังข้างที่ได้ปลูกสร้างขึ้นเป็นพิเศษ ราคาที่ดินที่ก่อสร้างเป็นเงิน 157,750 บาท แต่ราคารวมทั้งค่าก่อสร้างและที่ดินแล้วทั้งหมดเป็นจำนวนเงิน 258,550 บาท (ราคาที่ดินที่ก่อสร้างเป็นเงิน 157,750 บาท ราคาที่ดินตารางวาละ 100 บาท เนื้อที่ 1,008 ตารางวา = 100,800 บาท) ได้ทำสัญญาเช่าเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2455 ระหว่างพระคลังข้างที่กับห้างยอนแซมสันแอนด์ซัน โดย แซมสัน เฟรดเดอริก (Sampson, Frederick) เจ้าของห้างเป็นผู้ลงนาม มีกำหนดระยะเวลาเช่า 15 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2455 จนถึงสิ้นเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2470 และเสียค่าใช้จ่ายในอัตราร้อยละ 7 ต่อปีในทุนค่าคงที่และค่าปลูกสร้าง ตกเดือนละ 1,150 บาท

แซมสัน เฟรดเดอริก (Sampson, Frederick) เจ้าของห้างเป็นผู้เลือกแบบแปลนอาคารหลังนี้ด้วยตัวเอง อาคารหลังนี้เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2499 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และก่อสร้างเสร็จ พ.ศ. 2455 ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ห้างยอนแรมสันแอนด์ซัน มีซอนเดอร์ส เอช โอ (Saunders, H.O.) เป็นผู้จัดการดำเนินกิจการขายผ้าฝรั่งและตัดชุดที่มีชื่อจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า เมื่อพูดถึง ห้างนอกกำแพงเมืองโดยเฉพาะห้างที่มีชื่อคนรู้จักมาก มีห้างยอนแรมสันแอนด์ซัน อยู่ที่เชิงสะพาน ผ่านฟ้าซึ่งเป็นห้างที่ขายผ้าฝรั่งและตัดชุดชุดที่มีชื่อที่สุด

ภาพที่ 4.1

อาคารห้างยอนแรมสันแอนด์ซัน

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลพระปกเกล้าศึกษาและจดหมายเหตุ, 2548.

ต่อมาวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2462 ห้างยอนแรมสันแอนด์ซัน ได้จดทะเบียนเป็น บริษัท ยอนแรมสัน แอนด์ซัน จำกัด สิ้นใช้ โดยแซมปสัน เฟรดเดอริก (Sampson, Frederick) ดำรง ตำแหน่งกรรมการผู้จัดการ และซอนเดอร์ส เอช โอ (Saunders, H.O.) ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ

ครั้นถึง พ.ศ. 2467 ห้างยอนแรมสันแอนด์ซัน กราบบังคลทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานพระมหากรุณายกเลิกเงินค่าเช่าค้ำสถานที่เช่า ตำบลเชิงสะพาน ผ่านฟ้าลีลาศ และขอยกเลิกหนังสือสัญญาเช่าทั้ง 2 แห่ง เพราะไม่มีเงิน เนื่องจากกรมต่าง ๆ ชื่อของ

ใช้ราชการจากห้าง ฯ แล้วไม่ชำระเงินเป็นจำนวนเงิน 246,405.10 บาท กรมพระคลังข้างที่ที่ได้รับบัญชีที่เจ้าหน้าที่ตั้งเบิกสำหรับค่าใช้จ่ายที่ยังค้างชำระแก่ห้างยอนแซมสันแอนด์ซัน

วันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2468 ซอนเดอร์ส เฮช โอ (Saunders, H.O.) ทูลเกล้า ฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ขอพระราชทานพระมหากรุณาเลิกสัญญาเช่าที่ดิน และขอพระราชทานงดส่งเงิน จำนวน 17,250 บาท

โปรดเกล้า ฯ ส่งเรื่องให้กรรมการจัดพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ฯ ดูแล และกรมพระคลังข้างที่ ดำเนินการสอบเรื่องตามสัญญาเช่าสถานที่ที่ถนนราชดำเนินนอกเชิงสะพานผ่านพิลาศ มีกำหนด 15 ปี นับตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2455 – วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2469 เป็นเวลา 13 ปี 9 เดือนครึ่งยังคงเหลือเวลาอยู่อีก 1 ปี 2 เดือนครึ่ง เวลานี้บริษัทยังเป็นหนี้ค้างค่าเช่าตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2466 ถึงวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2469 รวม 29 เดือนครึ่งเป็นเงิน 33,925 บาท

บริษัท ยอนแซมสันแอนด์ซัน จำกัด ได้มอบให้ทนายความตัวแทนของบริษัท ฯ ได้มาพบสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ ประธานกรรมการจัดพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ฯ ณ ศาลาสะท้อนหทัยสมามคม เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 โปรด ฯ พิจารณาและตกลงเรื่องค่าค้างจ่ายแก่บริษัท ฯ นั้น บริษัท ฯ ยอมให้ส่วนลด 22% รับเงินค่าค้างจ่ายเพียง 317,815.45 บาท และจ่ายให้เป็น 3 งวด การเช่าสถานที่ที่ให้นับว่าเป็นการยกเลิกสัญญาต่อกันเมื่อสิ้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2469 นับว่าบริษัท ฯ ได้เช่าอาคารหลังนี้เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2455 ถึง 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 และได้มอบส่งตึกคืนแก่กรมพระคลังข้างที่ต่อไป

หลังจากนั้นพระยาอมเรศรสมบัติ กรมพระคลังข้างที่ได้แจ้งนัดบริษัท ฯ เพื่อส่งมอบอาคาร และแจ้งเรื่องยังค้างชำระค่าเช่าตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2466 ถึง 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 รวม 33 เดือน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 37,950 บาท แซมป์สัน เฟรดเดอริก (Sampson, Frederick) นั้นได้เดินทางกลับประเทศอังกฤษแล้ว ภายหลังบริษัทยอนแซมสัน ฯ ได้ส่งเงินค้างค่าเช่าส่งเป็นจำนวน 37,750 บาท แก่กรมพระคลังข้างที่ เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2470

วันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2469 นางสาวระเบียบ สุวงศ์ ขอเช่าที่ดินยอนแซมสันเพื่อทำการโรงเรียนสตรีสงเคราะห์ เจริญสะพานผ่านพิลาศ โดยจะให้ค่าเช่าเดือนละ 400 บาท ต่อมาขอต่อรองให้กรมพระคลังข้างที่ลดค่าเช่าลงเหลือเดือนละ 50 บาท

วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2469 หลวงไมตรีวานิช ขอเช่าที่ดินเคยใช้เป็นห้างยอนแซมสันแอนด์ซันสำหรับทำกิจการชั่วคราว โดยให้ค่าเช่าเดือนละ 200 บาท กรมพระคลังข้างที่พิจารณาแล้วเห็นว่าหลวงไมตรีวานิชให้ค่าเช่าสูงกว่านางสาวระเบียบ สุวงศ์ จึงให้หลวงไมตรีเช่าเป็นรายต่อไป

เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2469 กรมพระคลังข้างที่ได้ให้หลวงไมตรีวานิช (เฉลิม ยอดมณี) เข้าให้เข้าตึกเดิมห้างยอนแรมสัน ๔ เป็นที่ทำการห้างสุธาติลก และได้ถอนคนเฝ้าตึกเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2469 ได้ทำสัญญาลงวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2469 ในอัตราค่าเช่าเดือนละ 200 บาท โดยมีเงื่อนไขว่า กรมพระคลังข้างที่เรียกตึกเมื่อใดผู้เช่าจะคืนให้ทันที กำหนดเดือนหนึ่งเมื่อได้รับแจ้ง และไม่เอาเหตุใด ๆ มาร้องขัดข้องประการใด

ห้างสุธาติลกเป็นห้างขายเครื่องก่อสร้างสมัยใหม่ รวมทั้งเครื่องสุขภัณฑ์ เครื่องใช้โรงสี เครื่องต้ม เครื่องใช้ใช้ในครัวเรือน ตลอดจนตะเกียงเจ้าพายุ โคมรั้ว รถ 3 ล้อ เครื่องแก้ว ฯลฯ อีกทั้งยังเป็นเอเยนต์นำสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายด้วย

วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2471 พระยาประจักษ์ศิลปศาสตร์ อธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลข ทำหนังสือถึงพระยาบริบูรณ์ราชสมบัติขอเช่าตึกเดิมห้างยอนแรมปิ่นแอนด์ซันด้วยรัฐบาลจะสร้างสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณที่ทำกรโทรศัพทกลางอยู่ตรงกับบริเวณสร้างสะพาน ๔ พอดี จึงขอเช่าตึกเดิมห้างยอนแรมปิ่นแอนด์ซัน โดยให้ค่าเช่าเดือนละ 900 บาท ต่อมาสร้างสะพานไม่ตรงกับบริเวณที่ทำกร กรมไปรษณีย์โทรเลขได้ยุติการขอเช่าตึก

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2472 พันเอก ม.จ.วงศ์นิรชน เจ้ากรมตำรวจภูบาล ทำหนังสือถึงพระยาบริบูรณ์ราชสมบัติกรมพระคลังข้างที่ด้วยกรมตำรวจมีความประสงค์จะขอเช่าที่จัดเป็นสำนักงานสาขาของตำรวจ ได้ตกลงเลือกตึกของพระคลังข้างที่เชิงสะพานผ่านฟ้า ซึ่งแต่เดิมเป็นห้างยอนแรมปิ่นแอนด์ซัน และบัดนี้ห้างสุธาติลกได้อาศัยรับเช่าอยู่ นั้น โดยให้ค่าเช่าเดือนละ 400 บาทต่อเดือน

กรมพระคลังข้างที่ได้เร่งรัดให้หลวงไมตรีวานิชย้ายของออกอย่างเร่งด่วน แต่ทางหลวงไมตรีวานิชได้ทำเรื่องขอผ่อนการย้ายของเนื่องจากเครื่องสุขภัณฑ์มีจำนวนมากไม่มีโกดังรองรับและทั้งกำลังหาที่เช่าใหม่ ต่อมาภายหลังกรมตำรวจภูบาลยกเลิกการเช่าตึกนี้

วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2473 หลวงไมตรีวานิชขอทำสัญญาเช่าตึกใหม่กับกรมพระคลังข้างที่ สัญญาใหม่ทำเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2473 ถึง 30 กันยายน พ.ศ. 2475 ระยะเวลาเช่ามีกำหนด 2 ปี

วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 พระพิศาลสุชุมวิท (ประสพ สุขุม) เจ้ากรมนคราทรกระทรวงมหาดไทย (ที่ทำการอยู่ในศาลาว่าการกระทรวงมหาดไทย) ได้มีหนังสือถึงอธิบดีกรมพระคลังข้างที่ว่าตึกห้างสุธาติลก ตำบลเชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ของกรมพระคลังข้างที่ ผู้เช่าอยู่นั้นจะครบกำหนดสัญญาเช่าแล้ว หากกรมพระคลังข้างที่จะให้ผู้ใดเช่าแล้ว ขอให้กรมนคราทรได้พิจารณาเช่าก่อนรายอื่น

ต่อมาเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2476 ปลัดกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือถึงกรมพระคลังข้างที่ ขอให้พิจารณาให้กรมโยธาเทศบาล (นคราทร) เช่าตึกห้างสุธาติลกในอัตราเช่าเดือนละ 200 บาท โดยเหตุผลว่า กรมโยธาเทศบาลได้รับมอบหมายการงานพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่จาก กรมกระทรวงอื่นมาสมทบอยู่ด้วยอีกหลายแห่งสถานที่ทำงานกระจัดกระจายแยกย้ายกันอยู่ไม่สะดวกแก่การที่จะบังคับบัญชาให้การดำเนินงานไปด้วยดี จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาสถานที่ที่พอเพียงแก่การสมทบกองต่าง ๆ ของกรมโยธาเทศบาลให้ไปรวมอยู่ในสถานที่เดียวกัน กรมพระคลังข้างที่ตอบตกลงให้กรมโยธาเทศบาลเช่าอัตรา 200 บาทต่อเดือน

วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2476 อธิบดีกรมโยธาเทศบาล พระพิศาล สุธุมวิท (ประสพ สุธุม) มีหนังสือถึงกรมพระคลังข้างที่ขอเข้าไปตรวจดูสภาพภายในตึกที่ห้างสุธาติลกเช่า

วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2476 อธิบดีกรมโยธาเทศบาลได้ตอบตกลงเรื่องค่าเช่าเดือนละ 200 บาท และขอซ่อมดัดแปลงสถานที่เพื่อจัดเป็นห้องทำงานของกองต่าง ๆ ใช้ระยะเวลาประมาณ 2 เดือน ได้มอบหมายตึกแก่หลวงบุรกรรมโกวิท ข้าราชการกรมโยธาเทศบาลเป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้ถือหนังสือนี้ด้วย ส่วนค่าเช่านั้นขอให้เริ่มคิดตั้งแต่วันที่กรมโยธาเทศบาลได้ย้ายสถานที่ทำงานไปประจำ ณ ที่ตึกเป็นต้นไปเมื่อได้ทำการซ่อมดัดแปลงสถานที่แล้วเสร็จ ระหว่างนี้ส่วนราชการของกรมโยธาเทศบาลบางส่วนได้ย้ายเข้ามาในที่ทำการใหม่นี้แล้ว แต่สัญญาเช่าได้ทำเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2478

ต่อมา พ.ศ. 2479 อธิบดีกรมโยธาเทศบาล พระยาประทีปกมลศาสตร์ (รุณจิต กาญจนวนิช) นายช่างใหญ่ ได้มีหนังสือถึงผู้อำนวยการสำนักพระคลังข้างที่ ขอรายบ้านไฉใหญ่ที่จะขึ้นชั้นกลางตรงทางเข้าด้านหน้าของตึกสำนักกรมโยธาเทศบาล โดยขยายบ้านไฉขึ้นไปแล้วแยกออกซ้ายขวา ตามที่เป็นอยู่ปัจจุบัน

2. การเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคาร

1) ระยะที่ 1 ห้างยอนแซมสันแอนด์ซัน เริ่มทำสัญญาเช่าเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2445 ถึง 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 มีแซมปีสัน เฟรดเดอริก (Sampson, Frederick) เป็นเจ้าของห้าง และ ซอนเดอร์ส เอช โอ (Saunders, H.O.) เป็นผู้จัดการดำเนินกิจการขายผ้าฝรั่งและตัดชุดสุท

อาคารในยุคแรกสร้างนี้ประกอบด้วยอาคาร 2 ส่วนคือ อาคาร 3 ชั้นด้านหน้า และอาคารโกดังสินค้า 2 ชั้น ด้านข้างถนนหลานหลวง ต่อมาเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2464 ทางห้างได้ทำการขออนุญาตต่อเติมเชื่อมต่ออาคารด้านหน้ากับอาคารคลังสินค้าเข้าด้วยกันในส่วน

เชื่อมต่อนี้ก่อสร้างด้วยอิฐ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องซีเมนต์ ซึ่งรูปแบบเดิมอาคารด้านหน้ากับตึกโกดัง (ด้านข้าง) ไม่ได้เป็น อาคารเดียวกันดังที่เห็น ในครั้งนี้ได้ต่อเติมผนังตึกช่องว่างระหว่างตึกกับอาคารด้านหน้าให้เป็นส่วนเดียวกัน แต่ยังคงลักษณะ 2 ชั้น (ตึกโกดังสินค้าคือ บริเวณด้านข้าง ส่วนที่ต่อเติมติดกับอาคารด้านหน้าเห็นตึกเป็นรูปแบบตึกวางตัวยาวไปตามถนนหลานหลวง)

การใช้งานอาคารในระยะแรกนี้ใช้เป็นห้างจำหน่ายสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ จำพวกเครื่องเรือน เครื่องประดับ ผ้าสำหรับตัดชุดสากล และเป็นร้านตัดเสื้อที่มีชื่อเสียงมากในขณะนั้น สังเกตได้ว่าอาคารได้รับการออกแบบ เพื่อใช้งานสำหรับเป็นห้างขายสินค้าขนาดใหญ่ โดยเฉพาะ ตัวอาคารทั้ง 3 ชั้นในแต่ละชั้น มีลักษณะเป็นห้องโถงโล่งทะลุถึงกัน มีบันได ขนาดใหญ่ ตรงกลาง มีส่วนที่เป็นคลังเก็บสินค้า นอกจากนั้น ยังมีห้องขนาดเล็กบริเวณใต้บันไดที่มีลักษณะเป็นตู้รับภัยสำหรับเก็บของมีค่าอีกด้วย

2) ระยะที่ 2 ห้างสุธาติลก เริ่มทำสัญญาเช่าเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2469 ถึงทำสัญญาใหม่ในภายหลังอีกครั้งสัญญาเช่าวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2473 ถึง 30 กันยายน พ.ศ. 2475 หลวงไมตรีวานิช (เฉลิม ยอคมณี) เป็นเจ้าของห้างดำเนินกิจการจำหน่ายวัสดุก่อสร้างและเครื่องสุขภัณฑ์สมัยใหม่

ในยุคที่ 2 ตัวอาคารยังคงใช้งานตามลักษณะเดิมเป็นห้างจำหน่ายสินค้า แต่เปลี่ยนลักษณะของสินค้าเท่านั้น คือ เปลี่ยนมาจำหน่ายวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่ รวมทั้งเครื่องสุขภัณฑ์ เครื่องใช้โรงสี เครื่องต้ม เครื่องใช้ในครัวเรือน ตลอดจนตะเกียงเจ้าพายุ โคมรั้ว รถ 3 ล้อ เครื่องแก้ว ฯลฯ อีกทั้งยังเป็นเอเยนต์นำสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายด้วย จากการค้นคว้าไม่พบว่ามี การต่อเติมอาคารแต่อย่างใดมีเพียงการติดป้ายชั่วคราวเท่านั้น

3) ระยะที่ 3 กรมโยธาธิการ (หรือกรมโยธาเทศบาลขณะนั้น) ทำสัญญาเช่าเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2478 ถึง พ.ศ. 2541 ขณะนั้นพระพิศาลสุชุมวิท (ประสพ สุชุม) เป็นอธิบดีกรมโยธาเทศบาล ในช่วงที่ใช้เป็นที่ทำการของกรมโยธาธิการนี้เป็นช่วงที่มีการใช้งานยาวนานกว่า 65 ปี ในยุคนี้อาคารค่อนข้างมากเป็นระยะ ตามความจำเป็น เพื่อใช้เป็นที่ทำการของราชการซึ่ง มีความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณของงานที่เพิ่มขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ในภายหลังถึงแม้ว่าจะมีการสร้างอาคาร 6 ชั้นเพิ่มขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการทำให้ยังต้องคงการใช้งานอาคารหลังเก่าไว้ และต้องมีการต่อเติมอาคารอีกในที่สุด ในช่วงที่เป็นที่ทำการกรมโยธาธิการนี้มีการต่อเติมอาคารเท่าที่ได้มีการบันทึกไว้ดังนี้

พ.ศ. 2476 อธิบดีกรมโยธาเทศบาล พระพิศาล สุชุมวิท (ประสพ สุชุม) ขอลต่อเติมอาคารด้านข้างขึ้นเป็นสามชั้น โดยใช้ไม้ลั่นและใช้หลังคาของเดิม การต่อเติมในครั้งนี้เท่ากับ

ดัดแปลงตึกโกดัง (ด้านข้าง) เดิมเป็น 2 ชั้นปรับมาเป็น 3 ชั้นและได้ใช้วัสดุที่แตกต่าง คือ เป็นไม้ ส่วนที่ต่อเติม ทำให้อาคารมีรูปแบบเป็นดังปัจจุบันก่อนการซ่อมแซมครั้งล่าสุด

พ.ศ. 2479 อธิบดีกรมโยธาเทศบาล พระยาประทีปกมลศาสตร์ (รุณชิต กาญจนวณิช) ได้มีหนังสือถึงผู้อำนวยการสำนักพระคลังข้างที่ขอขยายบันไดใหญ่ที่จะขึ้นชั้นกลางตรงทางเข้า ด้านหน้าของอาคารสำนักงานกรมโยธาเทศบาล โดยขยายบันไดแล้วแยกออกซ้ายขวา

พ.ศ. 2514 มีการสร้างอาคารที่ทำการเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับการขยายตัวของหน่วยงาน เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 6 ชั้น ต่อมาได้มีการสร้างสะพานเหล็กเชื่อมอาคารหลังเก่ากับ หลังใหม่เข้าด้วยกัน

การต่อเติมครั้งหลังสุดเกิดขึ้นช่วง พ.ศ. 2525 – 2530 เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยด้านหลังของอาคารออกมาแต่ยังไม่เพียงพอต่อการใช้งาน ในที่สุดจึงได้ทำการย้ายกรมโยธาธิการไปยัง ที่ทำการแห่งใหม่เมื่อ พ.ศ. 2542 ทำให้อาคารว่างลงและมีโครงการที่จะอนุรักษ์อาคารไว้ต่อไป

วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 อธิบดีกรมโยธาเทศบาล พระพิศาล สุขุมวิท (ประสพ สุขุม) แจ้งเรื่องได้มอบตึกห้างสุธาตึก เพื่อใช้เป็น ที่ทำการของกรมนี้ และกรมพระคลังข้างที่ ได้รับมอบตึกให้เสร็จเรียบร้อยแล้วนั้น สถานที่ของตึกนี้ยังไม่กว้างขวางพอที่จะบรรจุกองต่าง ๆ ของกรมโยธาเทศบาล มีความจำเป็นที่จะต้องต่อ 2 ชั้นด้านข้างขึ้นเป็นสามชั้น โดยใช้ไม้ลั่นและ ไม้หลังคาของเดิม

ภาพที่ 4.2

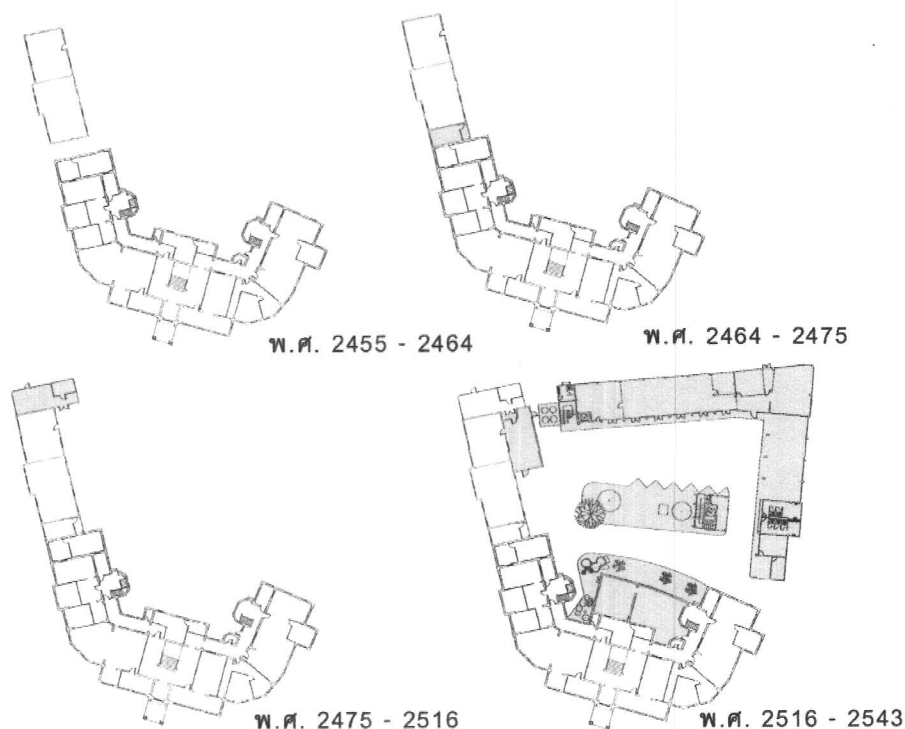
ทัศนียภาพรอบอาคารพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวปัจจุบัน

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2548.

ภาพที่ 4.3

การต่อเติมอาคารระหว่างช่วง พ.ศ. 2455 - 2543

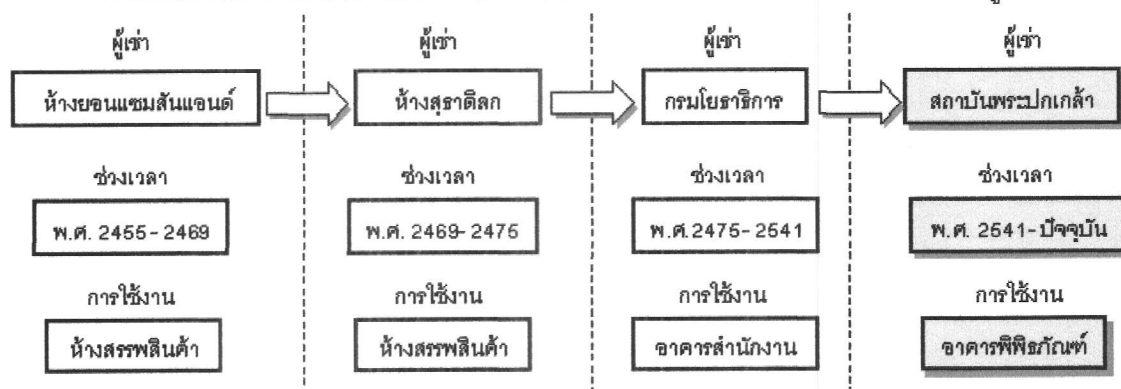

ที่มา: บัณฑิต จุลาลัย และ พีรพงษ์ จันทรา, 2545.

4) ระยะที่ 4 พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2541 กรมโยธาธิการโยกย้ายไปยังอาคารใหม่ ถนนพระรามที่หก ริมคลองประปา ทางกรมโยธาธิการจึงได้อนุรักษ์ซ่อมแซมอาคารเพื่อส่งมอบให้ทางสถาบันพระปกเกล้าดำเนินการตกแต่งภายใน เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเริ่มเปิดดำเนินการได้เมื่อ พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน

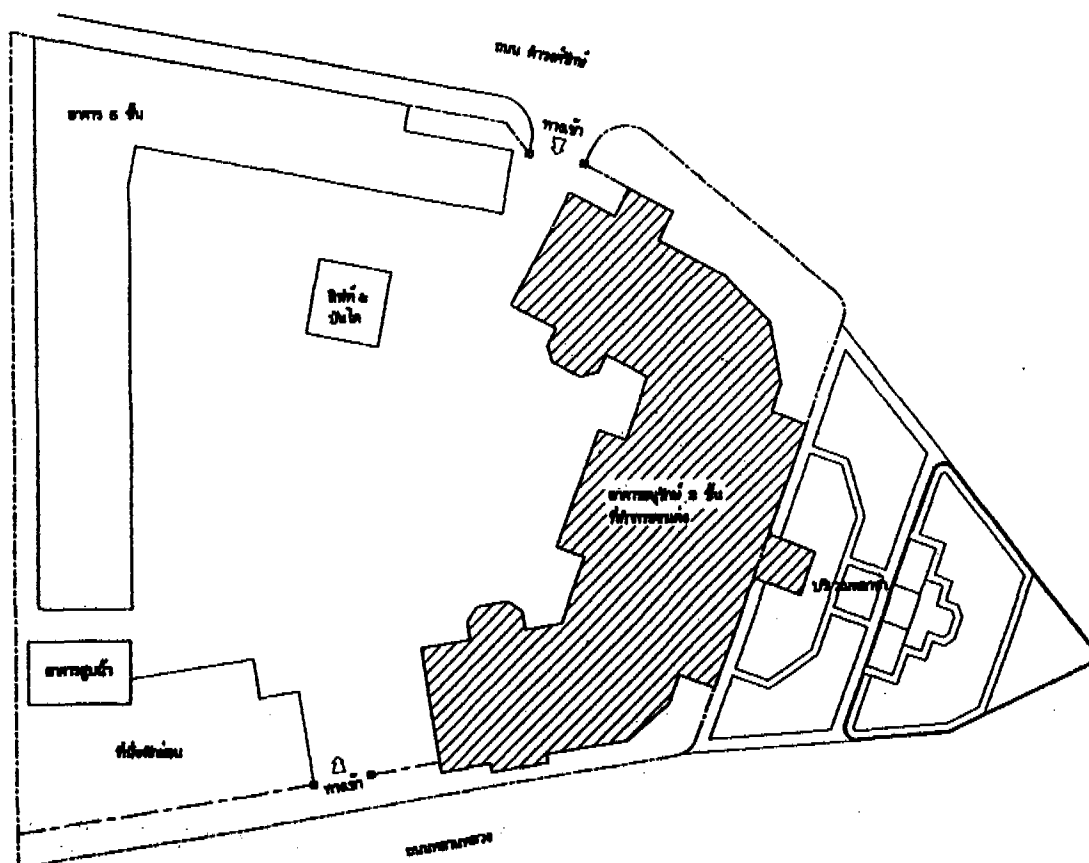
ภาพที่ 4.4

การเปลี่ยนแปลงการใช้งานอาคารพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพที่ 4.5

ผังบริเวณหลังการปรับปรุงเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลพระปกเกล้าศึกษาและจดหมายเหตุ, 2548.

3. ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ลักษณะหลังคาเป็นทรงปั้นหยาผสมทรงจั่ว มีมุขยื่น เป็นอาคาร 3 ชั้น หักโค้งไปตามรูปเหลี่ยมของมุมถนนที่มุมกลางขอบหลังคากันเป็นราวลูกกรงโปร่งแบบดาดฟ้า ตอนบนก่อเป็นหอสูงแปดเหลี่ยม ยอดโดมประดับลายปูนปั้น ชุ่มหอโค้งกลม เสาทรงสี่เหลี่ยม มีราวลูกกรงตอนล่าง การออกแบบเน้นด้านหน้าให้มีความงามเป็นพิเศษของอาคารเป็นหลัก ลวดลายปูนปั้นประดับตกแต่งอาคารไม่มากมาย เช่น อาคารสาธารณะหลังอื่น ๆ แต่รูปแบบการตกแต่งเหมาะสมลงตัวกับอาคารหลังนี้ ซึ่งจะต่างไปจากอาคารหลังอื่น ตำแหน่งและจังหวะของช่องเปิดอาคารเป็นไปในลักษณะที่ซ้ำ ๆ กัน จากช่องหน้าต่างทั้ง 3 ชั้น

ชั้นที่ 3 บริเวณหน้าบันเป็นจั่วรูปสามเหลี่ยม ตอนล่างประดับลายปูนปั้น มีหน้าต่างไม้บานเกล็ดเป็นรูปสี่เหลี่ยมแบบเรียบที่มีผนังมีเสาอิง กันสาด และด้านหลังเป็นหน้าต่างไม้บานเกล็ดเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีกันสาดเล็ก ๆ และหูช้างรองรับ มีลายปูนปั้นประดับ

ชั้นที่ 2 เป็นหน้าต่างไม้บานเกล็ดรูปจั่วโค้ง ลายปูนปั้นประดับและหน้าต่างไม้บานเกล็ดเป็นรูปสี่เหลี่ยมแบบเรียบ ๆ มีกันสาดเล็ก ๆ และหูช้างรองรับ มีลายปูนปั้นประดับ โดยเฉพาะที่บริเวณชั้นที่ 2 มีเฉลียงยื่นล้ำออกมาหรือมีมุขยื่นรองรับด้วยเสาแบบโครินเธียน

ชั้นที่ 1 บริเวณชั้นล่าง เป็นหน้าต่างที่แต่งกรอบหน้าต่างแบบจั่วประตูละหน้าต่างไม้ หน้าต่างบานเกล็ดเป็นรูปสี่เหลี่ยมแบบเรียบ ๆ มีกันสาดเล็ก ๆ และหูช้างรองรับ มีลายปูนปั้นประดับที่เฉลียงผนังประดับเสาอิงทรงเหลี่ยมมีหัวเสาและฐานเสา

ภายในอาคาร ทางเข้ามูขหน้าสู่ห้องโถงกึ่งกลางมีบันไดหลักเป็นบันไดใหญ่ตรงกลาง แล้วแยกซ้าย - ขวา บันไดเวียนอยู่ปลายของอาคารทั้งซ้าย - ขวา บันไดวนเก็บพื้นที่มี 2 จุด โดยเฉพาะบันไดใหญ่มีพนักบันได ราวบันได หัวเม็ดประดับเสาเป็นไม้กลึงแกะสลักฝีมือประณีต ฝ้าเพดานไม้โดยเฉพาะห้องโถงกลางชั้นที่ 2 มีการตกแต่งลวดบัว ขอบคิ้วเพดาน การชักร่องเข้าลิ้น ไม้ฝีมือประณีตลวดลายงามมากเช่นกัน พื้นชั้นล่างปูด้วยกระเบื้องซีเมนต์พิมพ์สี และบางส่วนปูด้วยหินอ่อน สำหรับพื้นที่ชั้นที่ 2 และ 3 เป็นพื้นไม้

4. ลักษณะโครงสร้าง

ลักษณะอาคารเป็นโครงสร้างเป็นเสาและคานรับน้ำหนัก และมีโครงสร้างระบบกำแพงรับน้ำหนัก ด้วยเป็นงานเฟอร์โรคอนกรีต (คอนกรีตเสริมเหล็กยุคต้น) มีพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กและคานรองรับ จึงทำให้อาคารหลังมีความมั่นคงแข็งแรงไม่ทรุดเอียง ผนังฉาบด้วยปูน (ปูนซีเมนต์ผสมปูนขาว) พื้นผิวเป็นสีเหลือง (สีน้ำปูน)

5. ผู้ออกแบบและควบคุมงานก่อสร้างอาคาร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีชาวต่างชาติจำนวนมากเข้ารับราชการเป็นที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น วิศวกรเป็นชาวเยอรมัน ช่างสถาปนิกเป็นชาวอังกฤษและชาวอิตาลี ด้านสุขาภิบาลเป็นชาวฝรั่งเศส ด้านการต่างประเทศเป็นชาวอเมริกัน ด้านชลประทานเป็นชาวฮอลันดา ด้านกฎหมายเป็นชาวเบลเยียม เป็นต้น

สำหรับผู้ทำการออกแบบนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเป็นผู้ใด แต่เป็นมีข้อมูลนิษฐานว่า คือ เบเกอแลง ชาร์ล เป็นชาวฝรั่งเศส – สวิสเซอร์แลนด์ เข้ารับตำแหน่งนายช่างออกแบบของกรมสาธารณสุขตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่เมื่อ พ.ศ. 2470 ปรากฏหลักฐานว่า

กระทรวงยุติธรรมขอให้ เบเกอแลง ชาร์ล ออกแบบศาลยุติธรรม ซึ่งรวมเนติสภา และโรงเรียนกฎหมายเข้าไว้ด้วยกัน

ผลงานของอื่นของนายเบเกอแลง ได้แก่ คู่มือบางขวาง ตำนานพระวรวงศ์เธอกรมหมื่น จันทบุรีสุรนาถ วังสมเด็จฯ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร และวังรัตนมาหาของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า อาทิตยทิพอาภา

6. คุณค่าของอาคาร

1) ทางด้านสถาปัตยกรรมเป็นการรับอิทธิพลรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก อิทธิพลปะเรอเนซองส์แบบอิตาลี (Italian Renaissance) และโกธิค (Gothic)

2) ทางด้านโบราณคดีอาคาร โดยเฉพาะประวัติการก่อสร้าง การบูรณะ งานศิลปะทางด้านสถาปัตยกรรมช่วงสมัยปลายรัชกาลที่ 5 และต้นรัชกาลที่ 6 เป็นอาคารที่มีคุณค่าทางโบราณคดีอาคาร

3) ทางด้านวิศวกรรม แสดงถึงความก้าวหน้าทางด้านวิศวกรรม การรับเทคนิคก่อสร้างสมัยใหม่จากชาวฝรั่ง เช่น โครงสร้างเสาและคาน้ำหนัก คอนกรีตเสริมเหล็กยุคต้น เครื่องตอกเชื่อมด้วยสตรัม (ไอน้ำเดือด) รอกและก้านที่ใช้กำลังเครื่องจักร เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น

4) ทางด้านเศรษฐกิจ แสดงถึงความมั่นคงมีเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจในยุคนี้มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถลงทุนปลูกสร้างอาคารขนาดใหญ่ให้กับพ่อค้าชาวต่างชาติ ซึ่งต้องใช้งบประมาณมากทั้งค่าออกแบบ ค่าก่อสร้าง ค่าวัสดุ และค่าแรงต่าง ๆ

5) ทางด้านสังคม แสดงถึงค่านิยมวัฒนธรรมแบบตะวันตก นิยมบริโภค และอุปโภควัฒนธรรมตะวันตกในชีวิตประจำวัน เพราะการลงทุนก่อสร้างอาคาร ห้าง ร้านค้าจำนวนมากให้กับพ่อค้าต่างชาตินั้น เป็นการสนองตอบผู้คนที่นิยมบริโภคและอุปโภคสินค้าต่างประเทศ

4.1.2 อาคารพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (อาคารกระทรวงพาณิชย์เดิม)

ที่ตั้ง	เลขที่ 4 ริมถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร		
อาณาเขต	ทิศเหนือ	จรด	ซอยเศรษฐกิจ
	ทิศใต้	จรด	สถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง
	ทิศตะวันออก	จรด	ถนนสนามไชย

ทิศตะวันตก จรด ถนนมหาราช

พื้นที่ ประมาณ 1,400 ตารางวา

อายุสมัย สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2463 - พ.ศ. 2465)

ปัจจุบัน อาคารพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

1. ประวัติความเป็นมา

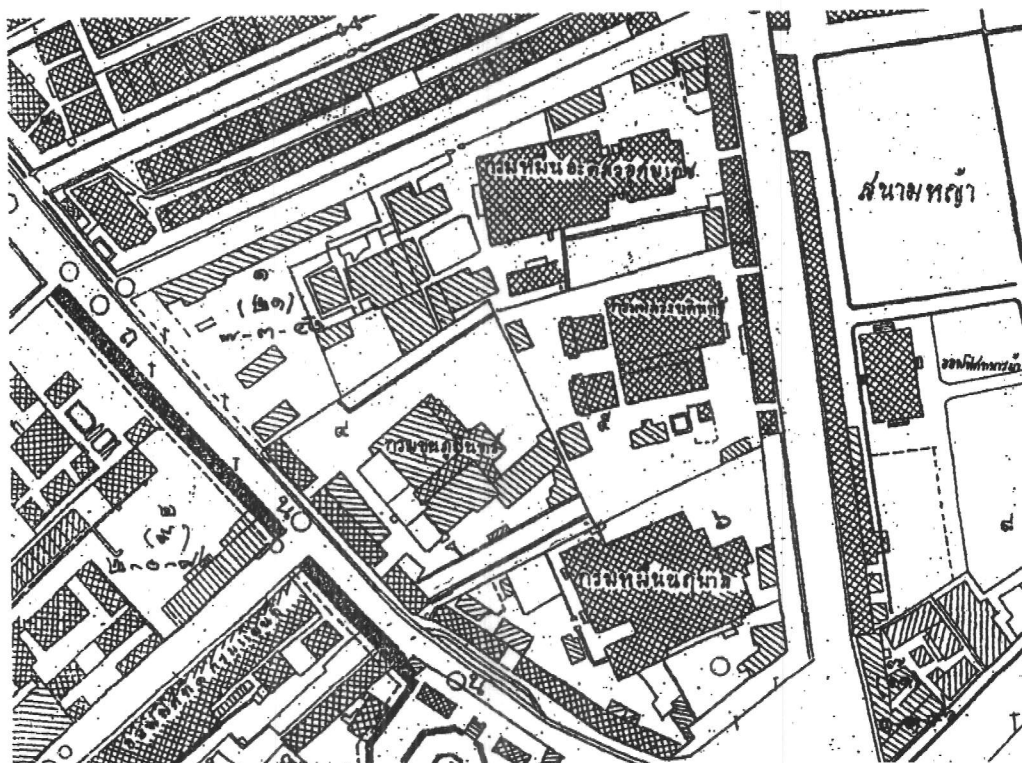
เนื่องด้วยกระทรวงพาณิชย์เป็นกระทรวงที่ตั้งใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังไม่มีสถานที่ราชการเป็นของตนเอง ในระยะแรกจึงใช้หอระฆาการพิพิธภัณฑ์ของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งอยู่ในบริเวณพระบรมมหาราชวังเป็นที่ทำการชั่วคราว จากนั้นจึงได้สร้างที่ทำการกระทรวงเป็นหลักแหล่ง ในพื้นที่ว่างอันเป็นที่วังกรมหลวงอดิศรอุดมเดช วังกรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ และวังกรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ มีถนน 3 สายโดยรอบ ได้แก่ ถนนสนามไชย ถนนมหาราช และถนนเซนต์ (ซอยเศรษฐกิจในปัจจุบัน) ใกล้กับที่ทำการศาลาแยกธาตุ ในสังกัดกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่วังกรมหมื่นภูมินทรภักดี โดยเป็นพื้นที่ซึ่งทางกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ขอพระราชทานที่ไว้

อาคารที่ทำการกระทรวงพาณิชย์ถูกสร้างขึ้น เพื่อรองรับกระทรวงแห่งใหม่ที่ถูกจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2463 อันสืบเนื่องมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการลงวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2463 ให้จัดการรวบรวมหน่วยงานเกี่ยวกับการพาณิชย์ทั้งหลายที่กระจายอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ รวมไว้ด้วยกัน และยกขึ้นเป็นหน่วยงานใหม่มีสถานะเป็นกระทรวง ให้ชื่อว่า กระทรวงพาณิชย์ และให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงเป็นคนแรก

ขณะเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ว่าจ้างสถาปนิกชาวอิตาลีเลียน ชื่อ ตามาญโญ มาริโอ (Tamagno, Mario) ซึ่งเป็นสถาปนิกที่ออกแบบพระที่นั่งอนันตสมาคมมาเป็นผู้ออกแบบอาคารที่ทำการกระทรวงแห่งใหม่นี้ พร้อมกับได้ว่าจ้าง โนวี วิตโตริโอ (Novi, Vittorio) นายช่างจากเมืองมิลานมาเป็นผู้ออกแบบลวดลายประดับอาคาร ตัวอาคารทั้งหมดได้เริ่มทำการก่อสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2463 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2465

ภาพที่ 4.6

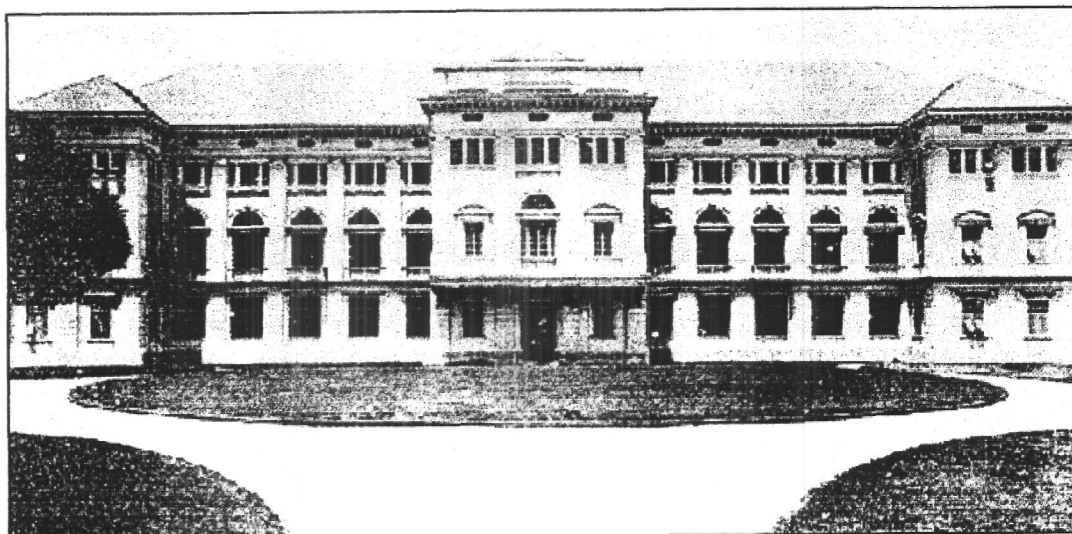
บริเวณพื้นที่ตั้งกระทรวงพาณิชย์ (เดิม) สมัยรัชกาลที่ 3 – รัชกาลที่ 6

ที่มา: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ, 2548.

ภาพที่ 4.7

อาคารที่ทำการกระทรวงพาณิชย์เมื่อแรกสร้าง พ.ศ. 2465

ที่มา: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ, 2548.

2. การเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคาร

อาคารที่ทำการกระทรวงพาณิชย์ถูกสร้างขึ้น เพื่อรองรับการใช้งานสำหรับเป็นที่ทำการกระทรวงพาณิชย์ตั้งแต่เริ่มแรก ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารจึงเป็นเพียงการซ่อมบำรุง หรือปรับปรุงพื้นที่บางส่วนของอาคาร เพื่อรองรับการใช้งานที่เพิ่มขึ้นเพียงเท่านั้น เช่น บางส่วนอาคารที่ได้รับการก่อสร้างเพื่อปรับปรุงเป็นห้องน้ำ และการปรับปรุงอาคารเพื่อการใช้ระบบปรับอากาศ ซึ่งไม่ได้รับการออกแบบตั้งแต่ต้น โดยการติดตั้งเครื่องคอมเพรสเซอร์ที่ด้านนอกตลอดทั้งแนวของอาคารโดยเจาะทะลุผนังอาคาร เพื่อเดินท่อสู่เครื่องปรับอากาศอยู่ภายใน

ดังนั้น จึงมีเพียงการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของพื้นที่ เมื่อครั้งสร้างที่ทำการกระทรวงพาณิชย์ขึ้นทับลงไป ณ บริเวณพื้นที่วังเดิม ที่มีการก่อสร้างและใช้งานจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการซื้อที่วังบริเวณดังกล่าวคืน เพื่อก่อสร้างอาคารที่ทำการกระทรวงพาณิชย์ (ดังภาพที่ 4.8)

3. ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อาคารดังกล่าวตามาญโญ มารีโอ (Tamagno, Mario) เป็นผู้ออกแบบร่วมกับสปิโน โกลโล (Spigno, O.) และกวาเดลลิ (Quadrelli) ในช่วง พ.ศ. 2465 – 2465 ซึ่งเป็นหนึ่งในอาคารที่ได้รับการออกแบบก่อสร้างตามที่ปรากฏในบัญชีรายการผลงานของศาสตราจารย์ตามาญโญ มารีโอ (Professor Tamagno, Mario) ที่ได้รับการตรวจสอบแล้ว ณ กรุงเทพฯ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2469

ลักษณะของอาคารที่ทำการกระทรวงเป็นตึกสูง 3 ชั้น ผังรูปตัวอี (E) มีบันไดและประตูทางเข้าสู่อาคารทั้ง 4 ด้าน สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรป โดยออกแบบให้มีระเบียงทางเดินด้านหน้าของอาคารทั้ง 3 ชั้น

ลักษณะอาคารและลวดลายประดับตกแต่งของอาคารเป็นแบบสถาปัตยกรรมยุโรป ชั้นล่างผนังฉาบเรียบ เสาตีผนังทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมเข้เร่รองรับตามแนวขวางของเสา เลียนแบบการก่อด้วยหิน ชุ่มหน้าต่างชั้นที่ 2 ก่อเป็นรูปวงโค้งครึ่งวงกลม เหนือชุ่มบันป่วนเป็นลายร้อยห้อยขนานแนวโค้ง เหนือวงโค้งเป็นรูปหน้าสตรียุโรป ยกเว้นในบริเวณมุขด้านหน้าที่จะทำเฉพาะตรงกลางแนวประตูเท่านั้น สำหรับบัวหัวเสาของอาคารนั้น เป็นแบบไอออนิก ในส่วนของผนังด้านหลังของอาคารนั้น ไม่มีการทำลวดลายประดับ นอกเหนือจากชุ่มประตูด้านหลังบนชั้นที่ 2 ที่เหนือวงโค้งทำเป็นรูปหน้าสตรีแบบเดียวกับที่ทำด้านหน้า

4. ลักษณะโครงสร้าง

โครงสร้างหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ ประกอบด้วย โครงสร้างหลัก ได้แก่ จันทัน ออกไก่ ตั้งตะเภา โดยถายนํ้าหนักลงบนคานคอนกรีต และผนังก่ออิฐ

พื้นที่ 3 เป็นโครงสร้างไม้ผสมคอนกรีต ตงไม้เนื้อแข็งห่าง 90 เซนติเมตร ด้านล่างตงไม้วางบนคานคอนกรีตฝ้าเพดานไม้ช่องลูกฟักที่ชั้น 2

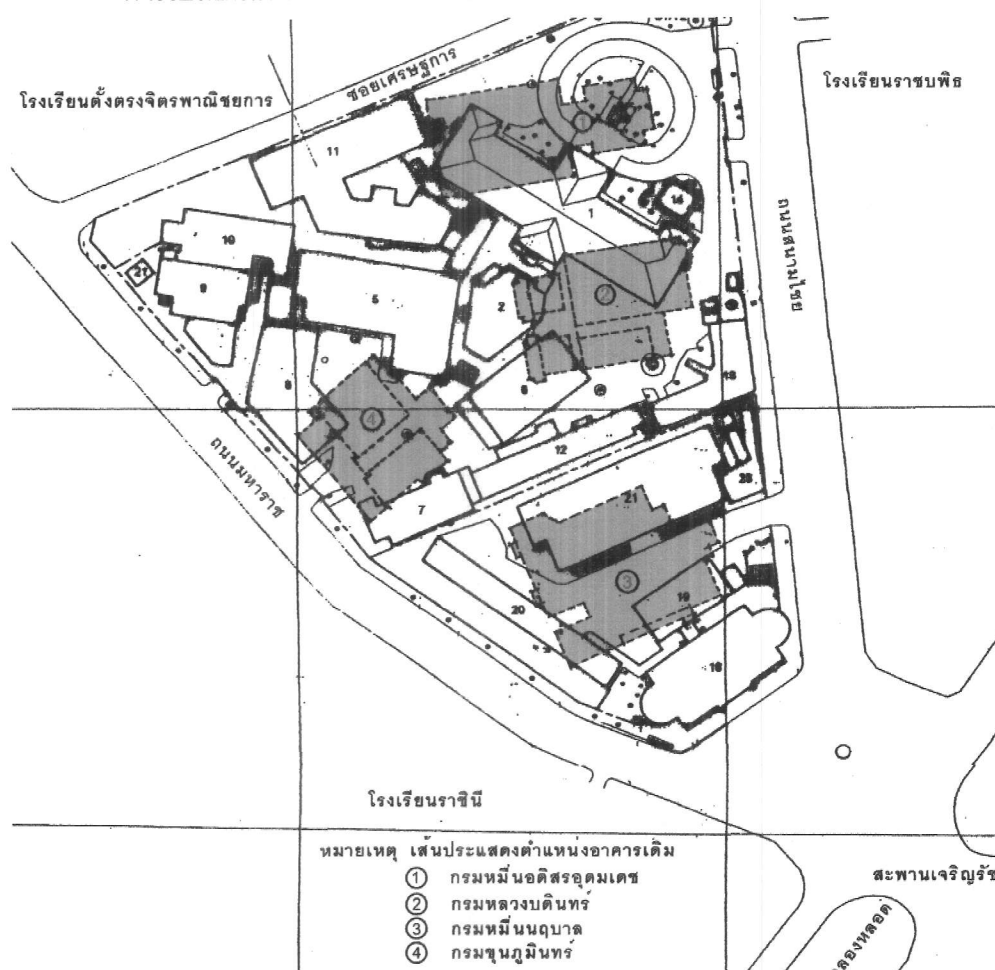
พื้นที่ 2 เป็นโครงสร้างไม้ผสมคอนกรีต ตงไม้เนื้อแข็งห่าง 90 เซนติเมตร ด้านล่างตงไม้วางบนคานคอนกรีตรูปพีรามิด

พื้นที่ 1 เป็นโครงสร้างไม้ผสมคอนกรีต ตงไม้เนื้อแข็งห่าง 90 เซนติเมตร ด้านล่างตงไม้วางบนคานคอนกรีตหรือผนังรับน้ำหนักซึ่งมีคานหูช้างเป็นบางส่วน ได้โครงสร้างพื้นเป็นแผ่นคอนกรีตรูปโค้ง กันความชื้นจากด้านล่าง

โครงสร้างรากฐานอาคารเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยมีกำแพงคอนกรีตรับน้ำหนักโดยรอบ ซึ่งกระจายน้ำหนักลงสู่ฐานรากคอนกรีตเสริมเหล็กชนิดฐานแผ่

ภาพที่ 4.8

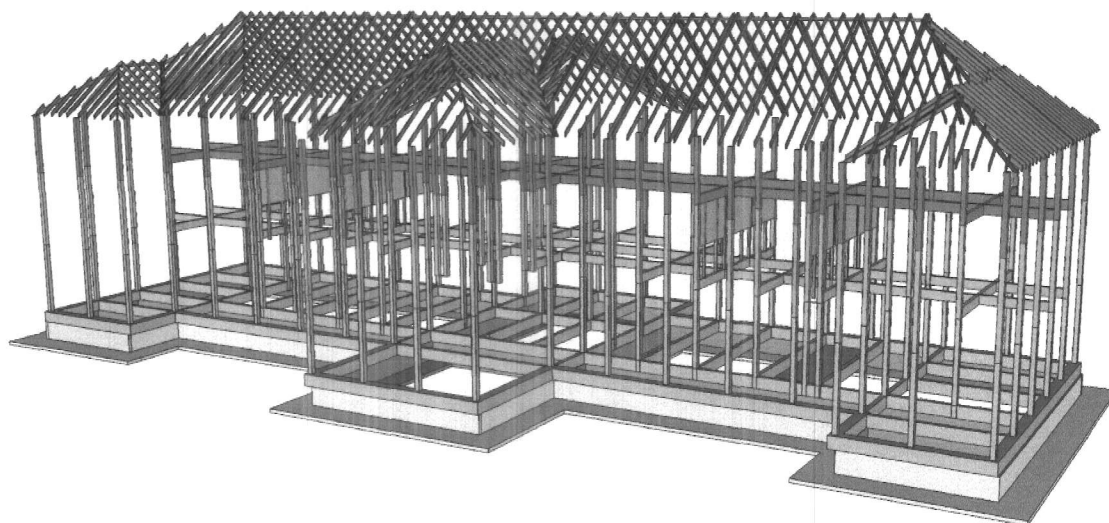
การเปลี่ยนแปลงการใช้งานบริเวณพื้นที่อาคารกระทรวงพาณิชย์เดิม

ที่มา: สถาบันพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, 2548.

ภาพที่ 4.9

แบบจำลองโครงสร้างอาคารกระทรวงพาณิชย์เดิม

ที่มา: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ, 2548.

5. ผู้ออกแบบและควบคุมงานก่อสร้างอาคาร

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชนิมิตในวัฒนธรรมอิตาเลียน ดังนั้น ข้าราชการในยุคดังกล่าว จึงเป็นชาวอิตาเลียนเกือบทั้งหมด ทำให้เกิดสภาพการผูกขาด ของเหล่าศิลปินอิตาเลียนในกรุงเทพมหานคร ระหว่าง พ.ศ. 2440 - 2460

โดยตามาญโญ มาริโอ (Tamagno, Mario) เกิดที่ตูริน เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2420 เป็นบุตรคนสุดท้องในจำนวนพี่น้อง 6 คน สำเร็จการศึกษาสถาปัตยกรรมชั้นสูงจากสถาบันประณีตศิลป์อัลแบร์ตินา (Accademia Albertina di Belle Arti)

ตามาญโญ มาริโอ (Tamagno, Mario) เป็นช่างสถาปนิกชาวอิตาเลียน ที่เดินทางมาถึงกรุงเทพมหานครในฤดูร้อนของ พ.ศ. 2443 และได้ลงนามในสัญญาระยะเวลา 25 ปีกับกระทรวงโยธาธิการของรัฐบาลสยาม ฝีมือและงานของเขาเป็นที่ยกย่องด้วยอายุเพียง 30 ปี เขาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยสถาปนิก ในกระทรวงโยธาธิการ สามปีต่อมาได้เลื่อนเป็นหัวหน้าสถาปนิก ทั้งยังได้รับความไว้วางพระทัยและพระเมตตาจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเป็นพระเจ้าน้องยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะนั้นทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ และเป็นผู้บังคับบัญชาในลำดับสูงสุดของตามาญโญ มาริโอ (Tamagno, Mario)

งานที่ตามมาญโญ มาริโอ (Tamagno, Mario) เป็นผู้ออกแบบร่วมกับสปิโนญ กอลโล (Spigno, O.) และกวาเดลลิ (Quadrelli) ซึ่งอาจจะนำไปสู่การตรวจสอบถึงวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ รวมถึงเทคนิควิธีการที่ใช้ในการก่อสร้าง ดังต่อไปนี้

พ.ศ. 2456 - 2457 ท้องพระโรงของเจ้าฟ้าอัษฎางค์ ที่สวนกุหลาบ

พ.ศ. 2464 - 2465 อัฒจันทร์คอนกรีตอัดแรง ที่ราชกรีฑาสโมสรออกแบบร่วมกับ
สปิโนญ กอลโล (Spigno, O.) ซึ่งเป็นผู้ก่อสร้างในเวลาต่อมา
สถาปนิกผู้ช่วย มอเรสกี บี. (Moreschi, B.)

พ.ศ. 2465 - 2466 ศาลาฟุตบอลของพระยาอนิรุทธเทวา

6. คุณค่าของอาคาร

1) ทางด้านสถาปัตยกรรม ด้วยลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบอิตาเลียน เรอเนซซองส์ (Italian Renaissance) ที่ถูกทำให้เรียบง่าย (simplified) แบบสถาปัตยกรรมของต้น ศตวรรษที่ 20 จึงทำให้อาคารกระทรวงพาณิชย์มีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจยิ่ง

2) ทางด้านโบราณคดี อาคารที่ทำการกระทรวงพาณิชย์ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่รูป สามเหลี่ยมชายธง ซึ่งเกิดจากแนวถนน 2 สายวิ่งมาบรรจบกัน คือ ถนนสนามไชย และถนน มหาราชโดยในส่วนของพื้นที่กระทรวงพาณิชย์แต่เดิมในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นสถานที่ตั้งของวัง 3 วังคือ วังกรมหลวงอดิศรอุดมเดช วังกรมหลวงบ ดินทรไพศาลโลกณ และวังกรมหมื่นทิฆาทวรัษฎประวัติ เป็นพื้นที่ซึ่งมีคุณค่าทางโบราณคดีทั้งพื้นที่ และตัวอาคารเอง

3) ทางด้านวิศวกรรม เป็นการรับเทคนิคก่อสร้างสมัยใหม่จากช่างฝรั่ง โครงสร้าง พื้นเป็นแผ่นคอนกรีตรูปโค้ง กันความชื้นจากด้านล่าง โครงสร้างคานขนาดใหญ่เพื่อดึงพื้นชั้น 2 ให้ ด้านล่างกลายเป็นที่ว่างโล่ง ไม่มีเสาบดบัง

4) ทางด้านเศรษฐกิจ แสดงถึงความมั่นคงมีเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจ สำหรับรัฐบาลในยุคนี้ ที่สามารถลงทุนปลูกสร้างอาคารขนาดใหญ่ที่มีรูปแบบทันสมัยในยุคตั้ง กล่าว เพื่อเป็นที่ทำการของหน่วยงานราชการได้

5) ทางด้านสังคม ตัวอาคารสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมทางสุนทรียภาพของชน ชั้นสูงของไทยในช่วงรัชกาลที่ 6

4.1.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับอาคารพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับอาคารพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (ดังตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1

การเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับอาคารพิพิธภัณฑ์ทั้ง 2 แห่ง

ข้อมูลในเรื่อง	พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่		
1) ที่ตั้ง	รัตนโกสินทร์ชั้นใน	รัตนโกสินทร์ชั้นนอก
2) ขนาดของพื้นที่	1,008 ตารางวา	1,400 ตารางวา
3) ลักษณะของพื้นที่	พื้นที่รูปสามเหลี่ยมชายธง ซึ่งเกิดจากแนวถนน 2 สายวิ่งมาบรรจบกัน	พื้นที่รูปสามเหลี่ยมชายธงซึ่งเกิดจากแนวถนน 2 สายวิ่งมาบรรจบกัน
4) อายุสมัย	รัชกาลที่ 5	รัชกาลที่ 6
2. ประวัติความเป็นมา		
1) ที่มาของการสร้างอาคาร	เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปเมื่อ พ.ศ. 2440 และได้ทรงชักชวนเจ้าของห้างชาวยุโรปให้มาดำเนินการเปิดสาขายังเมืองไทย	เพื่อรองรับกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นกระทรวงแห่งใหม่ที่ถูกจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2463

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลในเรื่อง	พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
3. การเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคาร		
1) ผู้ครอบครอง	1. ห้างยอนแรมปัสันแอนด์ซัน 2. ห้างสุธาติลก 3. กรมโยธาธิการ 4. สถาบันพระปกเกล้า	1. กระทรวงพาณิชย์ 2. พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
2) การใช้งาน	1. ห้างสรรพสินค้า 2. ห้างสรรพสินค้า 3. อาคารสำนักงาน 4. อาคารพิพิธภัณฑ์	1. อาคารสำนักงาน 2. อาคารพิพิธภัณฑ์
3) ช่วงเวลา	1. พ.ศ. 2455 - 2469 2. พ.ศ. 2469 - 2475 3. พ.ศ. 2475 - 2541 4. พ.ศ. 2541 - ปัจจุบัน	1. พ.ศ. 2465 - 2547 2. พ.ศ. 2547 - ปัจจุบัน
4. ลักษณะทางสถาปัตยกรรม		
1) รูปแบบ	อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบ อิตาลีเลียน เรอเนสซองส์ (Italian Renaissance) และ โกอธิค (Gothic)	อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบ อิตาลีเลียน เรอเนสซองส์ (Italian Renaissance)
2) ผังอาคาร	ผังพื้นมีลักษณะเป็นรูปตัวยู (U) แบบสมมาตร (symmetry)	ผังพื้นมีลักษณะเป็นรูปตัวอี (E) แบบสมมาตร (symmetry)
3) จำนวนชั้น	3 ชั้น	3 ชั้น
4) ทางเข้าออก	3 ทาง	4 ทาง
5) หลังคาโดม	✓	-
6) บันไดหลักบริเวณโถงทางเข้า	✓	✓